

หลงใหลได้ปลื้ม [Fetish for] ... ลูกบิดทวารวดี

จุฬารัตน์ อนุชิต

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มาคุยเรื่องลูกบิดกันดีกว่าค่ะ...เมื่อพูดถึงลูกบิดแก้ว หรือลูกบิดหินโบราณ คงจะต้องเกริ่นถึงลูกบิดทวารวดีซึ่งเป็นลูกบิดที่มีความงดงามหลากสี ที่นิยมมีด้วยกัน 19 สี เช่น สีน้ำตาล สีหยก สีเหลือง-สวาท สีน้ำเงิน เป็นต้น โดยแต่ละสีนั้นจะสื่อถึงความเชื่อ มาแต่ครั้งโบราณกาล ว่าเป็นเครื่องรางแห่ง ความรุ่งโรจน์ ร่ำรวย นอกจากนี้ลูกบิดทวารวดี ยังมีลวดลายที่มีเสน่ห์และแตกต่างกันออกไปอีกด้วย ตามที่มีผู้ตั้งชื่อเรียก เช่น ลายทวารลูกยอ มีลวดลายคล้ายลูกยอ เชื่อว่าสามารถ รักษาโรคได้ หรือลายทวารหัวดำ ซึ่งหัวและท้ายของลูกบิดจะเป็น สีดำ แต่ตรงกลางจะเป็น สีขาว เชื่อว่าเป็นเครื่องรางปกป้องคุ้มครองในรูปแบบหนึ่งของคนสมัยก่อน

เพราะเหตุใดอาณาจักรทวารวดีซึ่งเป็นอาณาจักรโบราณในภาคกลางประเทศไทย ราว ๆ พุทธศตวรรษที่ 11-16 จึงได้มีลูกบิดแก้วหลากหลายชนิดอันสวยงามสดงดงาม เช่นนี้ จะว่าไปแล้ว การพลิกมองลูกบิดไปมา (technological analysis) จะเห็นถึงร่อง

รอย ของเทคโนโลยีในสมัยยุคหิน เช่น การเจาะรู ของ ลูกปัดที่เอียงไม่เท่ากัน มีรูที่ไม่สม่ำเสมอ อันแสดงถึง “ภูมิปัญญา” ของคนในสมัยก่อน ในการเจาะรู การควบคุมความร้อนในการหลอมลูกปัดขึ้นมา การควบคุมรูปทรง สี สัน ความหนืดของแก้วในการรังสรรค์รูปทรง ลวดลาย เส้นสีที่สวยงามและทรงคุณค่า

แต่ที่ว่า... ลูกปัดแก้วหรือหินในยุคใหม่ที่พบเห็น ดาษดื่นในปัจจุบัน จะมีที่พิพิธภัณฑ์ หรือ มีรูที่ทำขึ้น สม่ำเสมอโดยทั่วกัน ทำให้ผู้เขียนรู้สึกว่าคุณค่าและพลังของลูกปัดที่ถ่ายทอดลงบนชิ้นงาน ถูกลดทอน ความสำคัญลง อันเนื่องมาจากผลพวงของการปฏิวัติ อุตสาหกรรมตั้งแต่ หลังพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นต้น มา อันแสดงให้เห็นถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากโครงสร้างทางสังคม รวมไปถึง ความสัมพันธ์ของคนในสังคม ความเชื่อ และการมอง “วัตถุ” ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละยุคสมัย ทำให้เกิดการเปรียบเทียบ หรือการตั้งชมรม ลูกปัด โบราณ หรือเว็บไซต์ต่างๆ ที่สมาชิกพยายามจะมาแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ของเจ้าของลูกปัด ว่า “แท้” หรือ “เทียม” นั้นแสดงให้เห็นถึงความคลาสสิก ของลูกปัด โบราณที่ยังคงความนิยมไม่เสื่อมคลาย

สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้เขียนนึกไปถึงอารยธรรม โบราณของสังคมและวัฒนธรรมในสมัยนั้น ว่าเหตุใด คนโบราณจึงสรรค์สร้างลูกปัดที่ทำจากหินหรือแก้ว ขึ้นมา บางทีอาจจะมีการหน้าที่ (functions) ของวัตถุ ที่แฝงมากับการประดิษฐ์ลูกปัดก็เป็นได้

ประการแรกคือ ลูกปัด จะเป็น “สัญญาณ” (signs) ที่แสดงถึงการจัดช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) เนื่องจากลูกปัดเป็นเครื่องประดับ

อันบ่งบอกถึงรสนิยม อันแสดงให้เห็นถึงการแบ่ง ชนชั้นวรรณะ ทางสังคม ดังเช่นแนวคิดของ Kingsley Davis และ Willbert Moore ที่ได้เสนอแนวคิด ของพวกเขา ในเรื่องการจัดช่วงชั้นทางสังคม และ ตำแหน่งทางสังคม (social position) ผู้เขียนคิดว่า การที่ลูกปัดได้รับความนิยมในสมัยโบราณกาล เพราะเนื่องด้วยมันสามารถที่จะสื่อถึงความมั่งคั่ง ยศ ภาวะรดาศักดิ์ ของผู้สวมใส่ (personal prestige/ elite adornment) อันน่าจะได้รับอิทธิพลแนวคิด ความศรัทธา และความเชื่อสืบทอดมาตั้งแต่สมัยก่อน ประวัติศาสตร์ โดยได้รับวัฒนธรรมนี้จากชาวอินเดีย และความนิยมมีต่อเนื่องมาในสมัยของอาณาจักร ทวารวดี ที่กล่าวกันว่าเป็นอาณาจักรที่อยู่ระหว่างศรี- เกษตร (ประเทศพม่า) และอีสานปุระ (ประเทศ กัมพูชา) อันมีศูนย์กลางอยู่แถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอน ล่าง ลูกปัดใช้เป็นสิ่งของเช่นสรวยตามหลุมศพของเจ้า ขุนมูลนายทั้งที่พบในประเทศไทยและประเทศต่างๆ ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ในแถบลพบุรีที่มีลูกปัด แก้วร้อยเรียงกันโดยมีอุษะ หรือจี้ตรงกลาง เป็นหิน อาเกตหรือคานะเลียน หรือที่เรียกว่า “พิม” (มีที่มา จากรูปร่างที่คล้ายกับพิมทอผ้า) ที่ทำขึ้นอย่างพิถีพิถัน (high-quality) อันแสดงให้เห็นถึงชนชั้นวรรณะของ ผู้ตาย ได้อย่างชัดเจน โดยเชื่อว่าศพที่สวมใส่ลูกปัด ลักษณะดังกล่าวจะเป็นผู้ที่มาจากชนชั้นสูง เป็นต้น

ประการที่สอง “ลูกปัด” ยังมีการหน้าที่อีก ประการที่ทำให้ผู้เขียนนึกไปถึงการ “ปรากฏตัวของ วัตถุ” (the emergence of the object) ที่ผ่านเรื่อง รวามากมาย เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม ในมิติของเศรษฐกิจ โดยการ “เปิดประตูทางการ

ค้า” ของดินแดนต่างๆ ในสมัยโบราณ เช่น การเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลเพื่อการ แสวงหาลูกปัดแก้วโมเสค (mosaic glass beads) การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (cultural diffusion) หรือการหยิบยืมวัตถุ ทางวัฒนธรรม ทั้งของซีกโลกตะวันตกและ ตะวันออก การแลกเปลี่ยนสินค้าก่อให้เกิด “กระแส ความนิยมในวัตถุ” (the popularity of the object) ของผู้สวมใส่หรือผู้ได้ครอบครอง โดยปัจจัยเหล่านี้ ถือเป็นจุดกระตุ้น ให้เกิด “อุตสาหกรรมการผลิต” เครื่อง ประดับในยุคอดีตถึงปัจจุบัน ถือเป็น การแพร่หลาย ของแฟชั่นลูกปัด (stone/glass bead fashion) ที่ แสดงให้เห็นถึง ร่องรอยของอารยธรรมของมนุษย์ที่ สืบทอดกันมาเป็นอย่างดี

ประการสุดท้าย ลูกปัด ทำให้ผู้เขียนเองรู้สึก ถึง “พลังอันลึกลับ” ขณะที่กำลังพิจารณาใน รูปทรง สี สัน ลวดลาย พร้อม ๆ กับรู้สึกขนลุก ด้วย แรงศรัทธาทุกครั้งเวลาที่เห็น เช่น การจ้องมอง ลูกปัด “มนต์ตา” ที่เป็นรูปตาปีศาจ (evil eyes) ที่มีคติความ เชื่อว่าสามารถขับไล่สิ่งชั่วร้าย และมีพลังในการปกป้อง คุ่มครองผู้สวมใส่ ความรู้สึกที่ได้จากประสบการณ์แบบ นี้ เป็นเพราะอะไร ? ความจริงแล้ว การที่ผู้เขียนรู้สึก เช่นนี้อาจจะเป็นเพราะ การถ่ายทอดของมวลพลังที่ เกี่ยวกับการหน้าที่ของลูกปัดที่แฝงไว้ด้วย moral consciousness หรือ สำนึกร่วมในคุณค่าทางจิตใจของวัตถุ ในการยึดโยงคนในสังคมผ่านความเชื่อเหล่านั้น เพื่อให้ สังคมสามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้จากแรงศรัทธา ในลูกปัดและความตั้งใจในการทำลูกปัดของคนโบราณ ที่ทำให้สังคมมีแรงยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ในมิติที่สะท้อน

ถึง ความ เชื่อ การนับถือผี สางเทวดา หรือพิธีกรรมต่างๆ ที่แฝง มาในคุณค่าทางศิลปะของลูกปัดทวารวดีอันเลื่องชื่อใน ปัจจุบัน ที่นับวันคุณค่าจะทวีขึ้นจนกลายเป็นวัตถุ ที่ หายาก และมีราคาแพงขึ้น ตามกาลเวลา กลายมา เป็นของสะสมของผู้หลงใหลคลั่งไคล้ของ นักแสวงหา โชค หรือนักสะสมของโบราณในปัจจุบันจนถึงขนาดมี การว่าจ้างชาวบ้านให้ขุดค้น หรือ “ล่าสมบัติ” ในแถบ บริเวณที่เชื่อว่าจะมีลูกปัดเหล่านี้อยู่ ภายใต้ท้องฟ้าอัน เต็มไปด้วยแสงสีเสียด และภาวะความทันสมัย ที่เราไม่ สามารถหลีกเลี่ยงนี้ได้ ที่มาพร้อมๆกับการปริวรรตเงินตรา ในธุรกิจการค้าลูกปัด

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น จะเห็นได้ว่า จากลูกปัดแก้วหรือหินที่ทรงคุณค่า และอาณาภาพ ใน ความเชื่อ ความศรัทธาของผู้คนในอดีตกาล การรับรู้ ในวัตถุได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงของ กาลเวลา จากวัตถุโบราณ กลายมาเป็น วัตถุที่แฝงด้วยอำนาจ ของทุนนิยม ที่ทำให้ผู้คน หลงใหล (fetish) ไปกับ คุณค่า (value) เกียรติภูมิ (prestige) และความเชื่อ ที่ยังคงสืบทอดต่อๆ กันมาใน บทบาท ของวัตถุอันทรง คุณค่าและมูลค่าจวบจนปัจจุบัน

ผู้เขียนขอฝากทิ้งท้ายไว้ว่า... พวกเรายังสามารถ ชื่นชมความงาม ของลูกปัดโบราณภายในพิพิธภัณฑ์ ธรรมชาติวิทยา ที่นับวันจะหาชมยากขึ้นเรื่อยๆ เพราะ การ “สาบสูญ” ของวัตถุด้วยน้ำมือมนุษย์